

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕЗИЛЬЄНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Дяконенко Оксана Іванівна

*кандидат економічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу
проблем формування соціального капіталу,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України*

З початком війни громадські організації активно реагують на ризики фінансового, безпекового, екологічного, соціального характеру задля мінімізації людських, екологічних та економічних втрат. Маючи гнучку організаційну структуру та близькість до потенційних споживачів послуг, громадські організації посилюють відновлювальний потенціал територіальних громад країни при обмеженому ресурсному забезпеченні.

Вітчизняні та зарубіжні науковці неодноразово акцентували увагу на значимості громадських організацій як дієвого інструмента підвищення адаптаційних можливостей громадської спільноти в умовах воєн та потрясінь [1–5]. Зокрема, Ю. Бредшоу та М. Шафер стверджують, що міжнародні неурядові організації є вагомим джерелом фінансових ресурсів для країн, що занепадають, та продуктивно діють на їхній розвиток через вплив на житлове будівництво, сферу охорони здоров'я, санітарно-епідемічну ситуацію [4]. Натомість Т.А. Біркленд та М.К. Варнемент, досліджуючи резильєнтний потенціал міста Манагуа після землетрусу, зробили висновок про падіння відновлювального потенціалу міської громади через високу корупційність уряду Нікарагуа [5].

Активізація впливу громадського сектору спонукає місцеву владу до визнання суб'єктності громадського сектору та залучення їх до процесу відновлення громад. Налагодження співпраці місцевої влади з громадськими організаціями, делегування їм виконання певних соціальних завдань дає можливість раціональніше використовувати обмежені ресурси громади в екстремальних умовах війни і сприяє нарощуванню соціального потенціалу спільноти. У країнах Європейського Союзу громадські організації інтегровані у суспільне життя та користуються державною і місцевою фінансовою підтримкою. Зокрема, німецька модель співпраці громадських організацій та місцевої влади передбачає державну субсидіарність громадських організацій, англійська – співпрацю на засадах державно-приватного партнерства, польській моделі притаманне субсидіювання громадських організацій місцевою владою та

сприяння у пошуках фінансування і замовлень. За польської моделі співпраці органи місцевого самоврядування зобов'язані щорічно формувати програму співпраці з громадськими організаціями. Місцева влада Польщі зацікавлена у послугах громадських організацій, спрямованих на покращення життя мешканців, активно співпрацює з ними і фінансує їхні послуги.

У регіонах Словачької Республіки основними формами співпраці громадських організацій і місцевої влади є спільні проекти розвитку громади та розробка Програм регіонального розвитку. Громадські організації визначено як одну із зацікавлених сторін розвитку регіону, з думкою якої мають рахуватися муніципалітети, асоціації підприємців та самоврядування громад. Це сформувало можливість для громадських організацій ввести своїх представників у Раду розвитку регіонів і значно посилити свій вплив на розвиток громад, отримати змогу співпрацювати з регіонами інших країн, укладати угоди та контролювати виконання Програми регіонального розвитку, а відповідно – збільшити свій фінансовий та людський капітал.

Натомість у територіальних громадах України залученість громадських організацій до співпраці з місцевою владою є незначною, а в умовах війни стала ще меншою: питома вага громадських організацій, які отримували фінансування з державного / місцевого бюджетів, скоротилась майже втричі (з 16,4 до 5,6 %). Але зросла підтримка з боку місцевого бізнесу і збільшились пожертви та донати від мешканців громади. Упродовж 2013–2023 рр. індекс благодійництва в Україні зріс в 2,6 раза, а рівень донорства – у 8,8 [6]. Потужним сплеском громадської активності характеризувались громади Дніпропетровської, Харківської та Одеської областей, які входять у когорту лідерів за показниками громадського руху. Натомість у прифронтових територіальних громадах Херсонської, Донецької, Чернігівської, Сумської та Миколаївської областей з початком повномасштабного вторгнення громадський рух був незначним, що спричинено обмеженими можливостями в умовах високих ризиків; спостерігалось зменшення кількості офіційних громадських та благодійних організацій, а створення нових відбувалось переважно в обласних центрах і фокусувалось передовсім на допомозі армії та жертвам війни.

З перших місяців повномасштабного вторгнення громадські організації виконували доволі широкий спектр суспільно значущих функцій, активно реагуючи на загрози та суспільні запити. Основними функціями громадських організацій є соціальна, інтегративна, посередницька, експертно-консультаційна та контролююча [7]. Пріоритетною є соціальна функція громадських організацій, насамперед у частині надання населенню соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, правова допомога), зокрема із залученням фінансових ресурсів міжнародних донорів,

знижуючи цим фінансове навантаження на державний / місцевий бюджет і формуючи можливість використати зекономлені ресурси на інші нагальні потреби, в т.ч. оборонного і воєнно-стратегічного значення. Завдяки гнучкій організаційній структурі та близькості до потенційних споживачів адміністративних і соціальних послуг, громадські організації спроможні ефективно організувати їх надання.

Важливу роль відіграє посередницька і експертно-консультаційна функція громадських організацій, оскільки дає змогу врахувати очікування, настанови різних верств населення в конкретних управлінських рішеннях, документах стратегічного характеру, успішних соціальних проєктах. В умовах війни зростає її значення в контексті завдань підготовки населення до можливих катастроф та упередження і пом'якшення можливих негативних наслідків. Українська громадська організація «Euromaidan-Warszawa» (м. Варшава) з метою деблокування пунктів пропуску на польсько-українському кордоні провела низку форумів за участі польських посадовців; за їх результатами запропоновано польському прем'єр-міністру Дональду Туску включити переходи на польсько-українському кордоні до переліку об'єктів критичної інфраструктури та обґрунтовано необхідність системного підходу до вирішення цієї проблеми, оскільки наступними за польськими фермерами до блокування кордону можуть вдатися представники інших професій, підбурювані російською пропагандою [8]. Подібна посередницька та експертно-консультаційна участь громадських організацій, яка нерідко заснована на неформальних відносинах, дає можливість пришвидшити процес відновлення територіальної громади до рівня докризових, упереджуючи чи зменшуючи масштаби завданої шкоди і втрат.

Україна знаходиться у зоні впливу різних міжнародних громадських об'єднань, як-от Міжнародний Комітет Червоного Хреста, ЮНІСЕФ, Save the Children International, «Лікарі без кордонів» (Medecins sans frontiers), Грінпіс (Greenpeace) та ін. Зокрема, міжнародна природоохоронна організація Грінпіс активно захищає інтереси України, блокуючи танкери з нафтою та газом у різних країнах світу задля зниження фінансового потенціалу російської армії та чинить тиск на ті компанії та уряди, що своїми діями на Каховській ГЕС, Запорізькій та Чорнобильській АЕС становлять загрозу екологічній безпеці. Громадська організація «Право на захист» активно надає правову допомогу внутрішньо переміщеним особам, виявляє прояви порушення їхніх прав та допомагає у відновленні пенсійних виплат. Натомість активне використання російськими агентами Київської митрополії Української православної церкви деструктивно діє на резильєнтність територіальних громад та загрожує національній безпеці України.

Громадські організації – одна з ефективних форм участі мешканців в управлінні територіальною громадою. Вони виступають дієвим

інструментом забезпечення резильєнтного розвитку територіальної громади шляхом підвищення адаптаційних можливостей і здатності до самоорганізації громадської спільноти, пом'якшення руйнівних наслідків та пришвидшення відновлення після потрясінь.

Список використаних джерел:

1. Zaiats T., Sova O. Aspects of territorial community development and Social initiatives for local economy reconstruction. *Science 2024: Research and Innovation* : Proceedings of the 67th International scientific and practical conference (April 11–12, 2024). Primedia E-launch LLC, Chicago (USA). 2024. P. 75–78. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/USA_12042024.pdf

2. Горемікіна Ю.В. Роль недержавних організацій у соціальному інвестуванні. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 50 (4). С. 118–135. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.04.118>

3. Bellows J. and Miguel E. War and local collective action in Sierra Leone. *Journal of Public Economics*. 2009. No. 93(11–12). P. 1144–1157.

4. Bradshaw Y.W., Schafer M.J. Urbanization and development: The emergence of international nongovernmental organizations amid declining states. *Sociological Perspective*. 2000. № 43 (1). P. 97–116. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.2307/1389784> (дата звернення: 19.07.2024).

5. Birkland T.A., Warnement M.K. Focusing events in disasters and development / In: N. Kapucu & K.T. Liou (Eds). *Disaster and development: Examining global issues and cases*. Cham: Springer International Publishing, 2014. P. 39–60. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-04468-2_3

6. World Giving Index 2023. *Charities Aid Foundation*. URL: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/updated-pdfs-for-the-new-website/world-giving-index-2023.pdf> (дата звернення: 26.02.2024).

7. Дяконенко О.І., Нечитайло Т.Ю. Роль резильєнтного потенціалу громадських організацій у відновленні територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 3 (57). С. 122–140.

8. Боднарук Б. Блокада кордону: чому мовчать українці у Польщі. *Главком*. 17 верес. 2024 р. URL: <https://glavcom.ua/longreads/blokada-kordonu-chomu-movchat-ukrajintsi-u-polshchi-991165.html>